

PRIZADEVANJA ZA UVELJAVITEV SLOVENSKEGA URADOVANJA V PODJUNI
V 90 LETIH PRETEKLEGA STOLETJA

TONE ZORN

Spremenjene razmere po koroškem plebiscitu leta 1920, ko je bilo do kraja odpravljeno vsakršno uradovanje v slovenskem jeziku na območju južnega dela Koroške, v marsičem pomenijo zaključek bolj ali manj nameravnega odstranjanja slovenščine iz javnega življenja v obdobju pred prvo svetovno vojno. Žal še vedno ni na voljo dokumentacije, ki bi omogočala celotnostno razlago tega vprašanja. Delni odgovor nanj najdemo v zanimivem dokumentu, ki so ga bili priobčili koroški Slovenci tik pred prvo svetovno morijo v knjižici *Aus dem Wilajet Kärnten, Celovec 1913*. Nekaj vpogleda v to problematiko pa nam ob tem delu vendarle — čeprav fragmentarno — daje vrsta dokumentov iz devetdesetih let preteklega stoletja z območja političnega okraja Velikovec. Zadevno dokumentacijo hrani v prepisu arhiv Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani.

Iz dostopne dokumentacije je videti, da je prišlo do vprašanja o uradovanju tudi v slovenskem jeziku med posameznimi občinami na območju Podjune ter tamkajšnjim velikovškim okrajnim glavarstvom v začetku devetdesetih let preteklega stoletja, sprožila pa sta to vprašanje leta 1892 občinska sveta v Globasnici in v Bistrici pri Pliberku. Globasniški občinski svet je zadevni sklep sprejel dne 1. marca tega leta in v prihodnjih dneh zaprosil velikovško okrajno glavarstvo, naj v bodoče odgovarja na slovenske vloge v istem jeziku. Globasničani so tudi zaprosili za odloke višjih oblasti v slovenskem jeziku.

Kot je bilo pričakovati, je bila slovenska vloga odbita, saj so v naslednjih mesecih sledile nove intervencije in prošnje s slovenske strani. Globasničanom se je sredi leta 1892 pridružil občinski svet občine Bistrica pri Pliberku. Kot je videti, so iz Velikovca romale vloge obeh občin v Celovec, kjer so jih dokončno zavrnil. Tako je 28. decembra 1892 koroški deželni predsednik sporočil, da sta vlogi obeh prizadetih občinskih svetov, globasniškega in bistriškega, »ne glede na sedanji odlok«, zavrjeni. V dopisu velikovškemu okrajnemu glavarstvu pa je deželni predsednik še posebej poudaril ohranitev dotedanega, izključno nemškega poslovanja okrajnega glavarstva s podrejenimi oblastmi.

Konec januarja ter v začetku februarja leta 1893 sta prizadeti občini vložili priziv proti omenjenemu sporočilu koroškega deželnega predsednika na dunajsko notranje ministrstvo ter sta pri tem izhajali iz znanih določil člena 19. avstrijske ustave iz leta 1867 o zagotovitvi narodnostne enakopravnosti na

rodov avstrijske polovice monarhije. Ne le za takratni čas, ampak tudi za prihodnje obdobje pa nedvomno velja v obeh pritožbah opozorilo o protizakonitem ravnanju koroških deželnih oblasti s slovenskimi sodeželani: »Enak korak (namreč zavrnitev sprejemanja slovenskih vlog po velikovškem okrajnem glavarstvu op.) se pač dozdej ni dogodil pri nobenem oblastvu v celi Avstriji, dozdeva se nam torej, kakor da oblastva na Koroškem mislijo, da za koroško zemljo državni temeljni zakoni nimajo veljave, in da je slovenska narodnost, akoravno je Slovencev na Koroškem dobra tretjina prebivalcev dežele — v narodnem oziru in glede slovenskega jezika brezpravna — mnenje, katero je uprav nevarno za obstanek države«. Iz dostopne dokumentacije je videti, da je dunajsko notranje ministrstvo ukrepalo takoj po sprejemu obeh slovenskih vlog, vendar na škodo Slovencev (!), ne da pa se reči, ali se je o tem vprašanju še dodatno pozanimalo tudi pri koroških deželnih oblasteh, ki so sredi februarja znova naročile velikovškemu okrajnemu glavarstvu poslovanje s podrejenimi v nemškem jeziku in zavračanje slovenskih vlog. Tako kot pred mesecem dni sta prizadeti občini 14. in 24. marca vložili pri pristojnih oblasteh ponoven priziv proti temu odloku. Podobno kot v poprejšnji pritožbi notranjem ministrstvu je slovenska stran v prizivu podčrtavala (kot poprejšnji priziv je bil tudi ta v slovenskem jeziku): »Rekurirani ukaz... okrajnega glavarstva, kakor tudi... odločba... deželne vlade... (je) v avstrijskem političnem življenju nekako novum, kajti odkar so se izdale državne temeljne postave, s katerimi se zajamčuje vsem v deželi narodnim jezikom enakopravnost, ni nikdo dvomil, da ima vsaka oseba in tudi vsaka občina z vsemi uradi v vseh zadevah posluževati se svojega jezika.« Na trditev deželnih oblasti, da mora na podlagi veljavnega občinskega reda župan v vsem slediti naročilom višjih oblasti, tudi v jezikovnem (»da mora župan zadeve izročene občinskega področja izpolnjevati tako, kakor to zaokazujejo oblastva«), je slovenska stran odgovarjala, da ne morejo deželne postave uveljavljati »izjeme od obče veljavnih državnih temeljnih zakonov« ter opozarjala, da ustrezno določilo koroškega občinskega reda »nima v mislih jezika, v katerem morajo župani občevati s političnimi oblastmi, ampak način postopanja« pri urejevanju posameznih vprašanj. Ob tej zanimivi transformaciji veljavnega občinskega reda na škodo Slovencev

sta priziva podčrtala tudi upravičenost slovenskega poslovanja z višjimi oblastmi ter poudarila: »... glede jezika pa, v katerem občinski uradi smejo dopisovati političnim oblastem, nima občinski red nobenih določb, in če bi jih imel, bi iste izgubile veljavo po poznejših državnih temeljnih zakonih«, se pravi, po znanem členu 19 ustave iz leta 1867.

V začetku leta 1893 je v nasprotju s pričakovanjem slovenske strani dunajsko notranje ministrstvo znova pritegnilo stališčem koroškega deželnega predsednika ter zavrnilo obe omenjeni vlogi slovenskih občin. Zavrnitev notranjega ministrstva je velikovško okrajno glavarstvo sporočilo prizadetim 24. februarja tega leta.

Občutljivo slovensko jezikovno vprašanje pa s tem še ni bilo končano. Dejstvo, da si je slovenska stran še nadalje prizadevala za uveljavitev materinščine, opozarja na odporno moč podjunskega slovenstva, ki se je kljub nasprotovanju večinskih oblasti, tako v deželi kot v državi prizadevalo za uveljavitev narodnostne enakopravnosti. Tako kot v poprejšnjih mesecih je v začetku avgusta slovenska stran znova naslovila ustrezen apel na dunajsko notranje ministrstvo. Iz dostopne dokumentacije je videti, da je velikovško okrajno glavarstvo ob tem grozilo z denarno sankcijo obema prizadetima županoma, globasniškemu in bistriškemu, kolikor bi še nadalje poslovala z nadrejenimi v slovenskem jeziku, o ponovnem ugovoru dunajskemu notranjemu ministrstvu pa zapisalo, da je taka vloga »komaj dopustna«, ker da je pisana v slovenskem jeziku. Očitno je, da je koroška deželna vlada velikovško pobudo pozdravila, saj sta bila oba prizadeta župana obsojena na denarno kazen najprej 5 in nato 10 goldinarjev. Iz nadaljnega historiata tega vprašanja so zanimiva stališča obeh slovenskih županov, obsojenih zaradi doslednega upoštevanja materinščine svojih občanov. Tako je globasniški župan Janez Jokel v uvodu svoje pritožbe najprej zanikal svoje znanje nemškega jezika »ne v besedi, še manj pa v pisavi«, oha župana pa sta, vsak v svoji pritožbi, opozarjala na potrebo slovenskega poslovanja ter

poudarila, da »ima politična okrajna oblast pravico samo tiste občinske prestojnike kaznovati, kateri svoje dolžnosti v zadevah izrečenega področja zanemarjajo oziroma prekršijo«. Sama denarna sankcija je tudi protizakonita, saj nasprotuje z zakonom zajamčeni enakopravnosti slovenskega jezika in to toliko prej, ker je na Koroškem, »posebno pa v velikovškem okraju... slovenski jezik... v deželi navaden (= običajen) jezik«. V pritožbi, poslani tudi dunajskemu notranjemu ministrstvu, sta prizadeta župana zahtevala prepoved velikovškega odloka o nemškem poslovanju z nadrejenimi oblastmi, prav tako pa tudi odpis kazni.

Nedostopnost vse dokumentacije žal onemogoča celotnostni oris uveljavljanja slovenskega jezika na prizadetem področju. Dejstvo pa je, da se je to vprašanje vsaj za občini Globasnica in Bistrica pri Pliberku vlekla vsaj do srede leta 1894, ko je notranje ministrstvo vendarle prisluhnilo slovenskim pritožbam ter ugodilo prizadetima občinama. Dostopno gradivo zajema tudi odgovor velikovškega okrajnega glavarstva Dunaju, iz katerega je videti, da so velikovške oblasti vse doslej odgovarjale na slovenske vloge izključno v nemškem jeziku. Maja 1894 je končno po dveh letih vendarle sledilo naročilo dunajskega notranjega ministrstva, ki je razveljavilo denarni obsodbi globasniškega in bistriškega župana ter s posebnim odlokom uveljavilo slovensko uradovanje obeh prizadetih občin z nadrejenim velikovskim okrajnim glavarstvom, svojo odločitev pa utemeljilo z dejstvom, da sta prizadeti občini »skoro izključno naseljeni s Slovenci« in da se jima zato »ne sme odrekati na podlagi nikaškega zakonskega določila« pri njihovem poslovanju z nadrejenimi oblastmi »slovenski, na Koroškem običajni jezik«. Kot vse kaže, pa je ob tem dogajanju ostalo odprto vprašanje uveljavljanja slovenskega jezika med velikovskim okrajnim glavarstvom ter podrejenimi oblastmi za ostalo slovensko področje Podjune (z izjemo popolnoma nemške občine Puštrica). — Kot je znano, je plebiscit leta 1920 odpravil tudi to drobtinico, ki so si jo Podjunčani priborili sredi devetdesetih let.